

ŽELJKO PREDOJEVIĆ

Filozofski fakultet u Pečuhu

Institut za slavistiku, Katedra za kroatistiku

Ifjúság útja 6, HU-7624 Pécs

zeljkopredojevic@yahoo.com

O TOPONIMIMA JUŽNE BARANJE PODNO SJEVERNE STRANE BANSKOGA BRDA

Radom se prikazuje toponimija južne Baranje na području pet naselja (Popovac, Branjina, Kneževo, Branjin Vrh i Podolje) podno sjeverne strane Banskoga brda. Prikazuju se povijesna imena naselja te njihov razvoj od prvoga spomena do danas prateći ih po povijesnim izvorima, ali i kako su korijeni povijesnih ojkonima negdašnjih srednjovjekovnih naselja utkani u današnju mikrotoponimiju. Navode se i mikrotoponimi u okolici navedenih naselja s posebnim osvrtom na toponime Banskoga brda te hidronime i regionime toga područja. U radu se donosi i značenjska klasifikacija obrađivanih toponima.

1. Uvodna razmatranja

Ovim će se radom dati pregled toponima s područja južne Baranje podno sjeverne strane Banskoga brda. Donijet će se pregled povijesnih ojkonima prema srednjovjekovnim i novovjekovnim izvorima te ostala toponimija navedenoga područja. Pokušat će se analizirati i etimologija toponima motiviranih imenima negdašnjih naselja koja su uglavnom nestala u vrijeme osmanskoga upravljanja baranjskim teritorijem (1526. – 1698.). Toponime smo popisali prema kazivanjima stanovnika, ali i služeći se zemljovidima nastalima u sklopu izrade prostornoga plana uređenja općine Popovac.

Kako bismo mogli istraživati baranjsku povijesnu toponimiju, nezaobilazan izvor građe za proučavanje jesu povijesni izvori, od kojih se većina nalazi u mađarskim arhivima. Naime, južna je Baranja dijelom Republike Hrvatske, odnosno prijašnjih državnih tvorevina u čijem je sastavu bila i ona, tek od Trianonskoga sporazuma 1920. godine, a do tada je bila dijelom mađarskoga državnog teritorija. Stoga je većina građe za proučavanje povijesti baranjskoga teritorija veza na uz mađarsku historiografiju. Dugogodišnja povezanost Mađarske i Hrvatske uvjetovala je i samu klasifikacijsku problematiku negdašnjih baranjskih toponi-

ma – točnije ojkonima. Naime pitanje je treba li povijesna imena baranjskih naselja, koja su uglavnom na mađarskome jeziku, promatrati kao službene ojkonime ili egzonime jer oni su bili službeni dok je i južna Baranja službeno bila dijelom Mađarske, točnije tada ugarskoga dijela Austro-Ugarske Monarhije. Stoga će se u ovome radu povijesna imena klasificirati kao ojkonimi, dok će se samo mikrotoponimi mađarskoga podrijetla klasificirati kao egzonimi jer se i danas upotrebljavaju mađarska imena fonetski prilagođena hrvatskomu jeziku.

Kako je baranjska povijesna toponimija slabo istražena, a dio krivnje zasigurno stoji i u jezičnoj barijeri, smatramo korisnim navesti i kratak pregled osnovnih izvora koji su poslužili za nastanak ovoga rada. Zahvaljujući digitalizaciji građe Mađarskoga državnog arhiva (*Magyarország Levéltár*) uspjeli smo doći do važnih izvora o prvotnome spomenu naselja te pratiti njihov razvoj i promjene imena naselja sve do početka 18. stoljeća. Za proučavanje baranjskoga srednjovjekovlja koristi nam baza podataka arhivskih izvora srednjovjekovne Mađarske (*Database of Archival Documents of Medieval Hungary*)¹. Bitnom je okosnicom za proučavanje toponimije srednjovjekovnoga razdoblja i rad Márije Fieder *Baranya vármege korai ómagyar kori helyneveinek nyelvi elemzése* (Jezična analiza baranjskih toponima iz ranoga staromađarskog razdoblja). Koristili smo se i radom Dezsőa Csánkija *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Povijesna geografija Mađarske u Hunjadijevo doba) koji u petome svesku daje prikaze naselja srednjovjekovne Baranje. Od hrvatske literature za pregled srednjovjekovne povijesti Baranje svakako treba spomenuti rad Stjepana Sršana *Baranja* koji donosi pregled njezine prošlosti do sredine 20. stoljeća, tako da nam je taj povijesni priručnik poslužio i za opisivanje razdoblja nakon srednjega vijeka. Osmansko je razdoblje siromašno literaturom te se uglavnom oslanjamo na popise i opise naselja *Urbaria et Conscriptioes*, također iz Mađarskoga državnog arhiva. Najvažniji izvori za proučavanje toponimije u beljskome razdoblju (1698. – 1918.) svakako su objavljeni izvori, a koje je priredio i uredio Stjepan Sršan: *Komorski popis naselja Belja iz 1766., Baranja 1785. godine* te *Opis beljskog vlastelinstva 1824. godine* koji je napisao Josip Payr, beljski visoki dužnosnik. Uz navedene izvore Sršan nam donosi i prijepise te prijevode kanonskih vizitacija u kojima se također može proučavati povijesna toponimija Baranje. Koristili smo se sljedećim izvorima: *Kanonske vizitacije, knjiga I. – Baranja 1729.–1810, Kanonske vizitacije, knjiga II. – Baranja 1829.–1845.* te *Stanovništvo i župe u Slavoniji 1745.–1774.*

2. Geografsko-povijesni kontekst

Ovim će se radom tematizirati geografski prostor baranjske regije podno sjeverne strane Banskoga brda koji administrativno obuhvaća današnju općinu Po-

---

¹ <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100517htm?v=pdf&a=start>

povac, jugozapadno područje općine Draž i jugoistočno područje općine Beli Manastir. Danas ondje nalazimo samo pet naselja: Popovac, Branjinu i Kneževu u općini Popovac, te Podolje u općini Draž i Branjin Vrh u općini Beli Manastir. No, na tome je prostoru u prošlosti bio veći broj naselja, samostana i dobara čija su imena danas utkana u mikrotoponimiju.

Prvi dosada poznati povijesni podatci o naseljenosti današnjih naselja podno sjeverne strane Banskoga brda potječu s početka 13. stoljeća. Administrativno su pripadali tadašnjoj Baranjskoj županiji (*Baranya megye*, *Baranyavár megye*²) u Ugarsko-Hrvatskoj Kraljevini. O prvim feudalnim odnosima koji su nam poznati za te prostore čitamo u jednome sudskom procesu iz 1443. godine. Sačuvan je dokument³ u kojem se bilježi spor velikaške obitelji Morovića (László Maroth) za naselja i pustare toga dijela Baranje. Kao dokazni materijali poslužili su dokumenti o prijašnjim sporovima s pomoću kojih se dokazivala povijest vlasništva nad naseljima, a datiraju i do dvjesto godina u prošlost – od 1215. godine. Osnovni je dokaz bio dokument u kojem se kralj Andrija II. godine 1227. poziva na povelju pečuskoga kanonika i prepošta Pétera iz 1215. godine o jednome drugom sudskom procesu s istim obilježjima naravi iz 1214. godine⁴.

Od spomenute 1214. godine u srednjovjekovnim izvorima najčešće se spominju sljedeća naselja: *Kisfalud* (Branjina), *Weyk* (danas ne postoji), *Ban* (Popovac), *Bodola* (Podolje), *Csabagata* (danas nije naselje, a nalazila se na prostoru današnjega dobra Čibogat) i *Scepse* (Kotlina)⁵. Pretpostavlja se da su naselja bila dijelom vlastelinstva kojemu je središte bilo u *Weyku* (Veku) te se prema njemu i nazivalo vlastelinstvo obitelji Veki⁶. Nakon te obitelji naselja su promijenila nekoliko vlasnika o kojima nam svjedoče spomenuti sudski procesi, no od 1442. godine posta-

² Mederal-Sučević 2006: 176.

³ *Magyarország Levéltár (MOL)*, Mađarski državni arhiv, A Középkor Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj dokumenta 64764.

⁴ Spor se vodio između Janosa, sina nekog Konstantina i Pala, sina nekog Matea. Naime, Janos je kupio zemljište od obitelji Mojs (Mojš), ali nije odmah isplatio sav novac, te su Mojševi prodali isto imanje Palu, sinu nekog Matea, koji je novac odmah isplatio. Stoga Janos traži povrat svojega novca, na što ga župan Julia u Kalocsi osuđuje na testiranje s vatrenim žezlom što je Janos podnio te župan novčano kažnjava Mojsëve. Nakon toga Janos je htio zauzeti ostatak imanja obitelji Mojs, ali Pal, sin nekog Matea, to mu po susjedskome pravu ne dopušta i otkupljuje naselja od Janosa. Nakon nekoga vremena serviensi iz Brane i Pal još su se dvaput sporili oko naselja jer su ih serviensi iz Brane oduzeli Palu, no na kraju je palatin Denes imanja vratio Palu, a serviense iz Brane opomenuo (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764).

⁵ Kotlina ne ulazi u geografsku omeđenost prostora koji ovim radom tematiziramo. No, navest ćemo i njezina prva imena prema srednjovjekovnim izvorima. Spominje se 1227. godine kao *Sceb-sa*, 1248. godine kao *Seb-sa* te 1301., 1307. i 1330. godine kao *Scepse*, zatim 1301. kao *Zepse* te 1308. i 1321. godine kao *Zepsce* (Fieder 2007: 115).

⁶ Prema zemljovidu *Pojedinačni odnosi u baranjskoj županiji krajem 13. stoljeća* (Sršan 1993: 179), Engel 2002: upit: „Bodolyai“.

ju dijelom imanja velikaške obitelji Morovića⁷ koji su svoje sjedište imali u današnjem gradu Valpovu. U njihovu su posjedu do 1481. godine, od kada njima upravlja velikaška obitelj Geréb⁸, u čijem vlasništvu vjerojatno ostaju sve do osmanske okupacije 1526. godine. Nakon osmanske organizacije vlasti 1543. godine tematizirani prostor postaje dijelom Mohačkoga sandžaka, odnosno branjinvrške nahije ili live⁹ u kojoj vjerojatno ostaje do pada Osmanlija 1687. godine. Iste se godine u dokumentu naslovljenom *Inventio*¹⁰ spominje da je prije osmanskoga razdoblja teritorij bio i pod upravom velike feudalne obitelji Zrinski.

Stanovništvo Baranje koje je ondje živjelo za vrijeme osmanske vlasti u velikoj se mjeri iselilo, a na njihovo se mjesto doseljava novo stanovništvo, ponajviše katolici iz sjeverne i zapadne Bosne te Srbi pod vodstvom Arsenija Crnojevića (1690.)¹¹. Nakon Osmanlija teritorij je dio imanja koji 25. prosinca 1698. godine biva darovan Eugenu Savojskom¹². Prostor je bio darom za njegove zasluge u oslobađanju i protjerivanju Osmanlija iz tih krajeva. Savojski je na tome području osnovao vlastelinstvo Belje i u tome razdoblju, od druge polovice 18. stoljeća prostor naseljavaju Nijemci, tzv. *dunavske Švabe*, koji će ondje ostati do sredine 20. stoljeća.

Prostor koji analiziramo ostaje u beljskome vlastelinstvu, točnije njegovu branjinvrškom distriktu do kraja Prvoga svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine, odnosno od Trianonskoga sporazuma iz 1920. godine. Tada Baranja kao zemljopisna regija biva podijeljena između Mađarske Republike i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te se njezin južni dio našao izdvojen iz mađarskoga državnog teritorija, što je i uvjetovalo promjenu imena svih naselja koja su se do tada nazivala mađarskim imenima, a od tada službenim hrvatskim imenima.

Nakon toga najprije postaje dijelom Kraljevine Jugoslavije, zatim je za Drugoga svjetskog rata taj dio Baranje pod okupacijom Mađarske, a nakon toga postaje dijelom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i dijeli istu povijest kao i cjelokupni teritorij Republike Hrvatske. Iznimka je razdoblje Domovinskoga rata kada su cijelu Baranju okupirali srpski pobunjenici koji su njome upravljali do 1996. godine, kada je postala dio prijelazne uprave UN-a za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem. Od 1998. godine nakon mirne reintegracije pod upravom je Republike Hrvatske i danas je dio Osječko-baranjske županije, odnosno dio općine Popovac, jugozapadno područje općine Draž i jugoistočne područje općine Beli Manastir.

---

⁷ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“; Sršan 1993: 16.

⁸ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“ ili upit „Geréb“; Sršan 1993: 16.

⁹ Sršan 1993: 64, Timar 1986: 40.

¹⁰ MOL: *Urbaria et Conscriptioes*, 56: 41.

¹¹ Božić Bogović 2009: 212.

¹² Sršan 2002: 7.

3. O prvim spomenima naselja:
od negdašnjih ojkonima do današnjih mikrotoponima

Slika 1. Dio zemljovida "Baranjska županija do 14. stoljeća" koji prikazuje tematizirano područje (Izvor: Sršan 1993: 180)

Podno sjeverne strane Banskoga brda prvo spomenuto naselje bio je *Baranyavár*¹³, a većina se drugih naselja¹⁴ s toga područja prvi put pojavljuje u već spomenutom sudskom procesu iz 1214. godine. Njihov rani prvi spomen ne iznenađuje ako promotrimo geostrateški položaj na kojem se nalaze, a koji je od povoljne strateške važnosti zbog Banskoga brda koje je bilo odlično zaleđe u vrijeme nemira te blizine potoka Karašice, ali i rijeka Dunava i Drave. Prostor je i od velike gospodarske važnosti zbog plodnih ravnica i vinorodnoga brda o čemu svjedoče i žrtvenici Liberu iz 4. stoljeća kao vjerojatno jednom od prvih prostora na kojem se ozbiljnije bavilo vinogradarstvom u ovim dijelovima Hrvatske¹⁵.

¹³ Međeral-Sučević 2006: 174.

¹⁴ Godine 1215. spominju se naselja *Scepsa*, *Kysfolud*, *Ban*, *Rueco* i *Weyk* te samostan *Brana* u imanju Mojs. (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764). Godine 1296. spominju se *Peterd*, *Weyk*, *Mark*, *Chabagata* i *Budula* te *Danouch/Donouchvilla*, *Cheleyvilla* i samostan *de Geech* koji se dodjeljuju Androniku. (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448). Godine 1422. spominju se naselja *Bodola*, *Petheurd*, *Lehench*, *Palyi*, *Wek*, *Bogad*, *Kysfalud*, *Rekas*, *Pernlynez*, *Pwztharekas*, *Chabagata*, *Razlow*, *Perdyncz*, *Ban*, *Zala* i *Prych* koji se oduzimaju nevjernomu Petru od Bodolje (de Bodolai) i dodjeljuju u posjed Morovića. (Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“ ili „Geréb“).

¹⁵ Predojević 2012: 378–392.

U navedenom dokumentu nalazimo i prvotni spomen današnjih naselja iz 1214. godine: Branjina, koja se spominje pod imenom *Kysfalod*, Popovac, koji se spominje pod imenom *Ban*, te Kotlina, koja se spominje pod imenom *Scepsa*. Ta su imena Branjina, Popovac i Kotlina nosili dugi niz godina u nekoliko izvedenica, a nerijetko se tako i danas spominju u narodu, odnosno njihova današnja tradicijska imena i dalje se etimološki povezuju s prvim zapisanim ojkonomima: *Kišfala* za Branjinu, *Ban* za Popovac te *Šepša* za Kotlinu.

3.1. Kysfalud – Branjina

Pod obroncima vinorodnoga Banskog brda, točnije podno Branjinškoga brda¹⁶ ili, kako ga mještani jednostavno zovu, *Planine*, vodoravno s rijekom Karašicom i okomito na potčić Borzu smjestilo se naselje *Branjina*. Prva je potvrda imena naselja iz 1214. godine kada se Branjina spominje pod imenom *Kysfalod*¹⁷. Naselje se prema Mariji Fieder u povijesnim dokumentima spominje i u sljedećim inačicama: »1324., 1325. te 1330. kao *Kysfolud*, a 1314. kao *Kyusfolud*«¹⁸. Dezső Csánki objavljuje da se to naselje spominje 1470. godine pod imenom *Kysfalwa*¹⁹. *Kysfalod* je u navedenom spisu opisan kao pustara, a i samo ime naselja upućuje na maleni zaselak: »*kis*: dolazi od pridjeva *malen* i od zemljopisnoga naziva *falu* što znači selo, i sufiks *-d* u ovom je slučaju mogao služiti i kao umanjena²⁰«.

Pod tim imenima ili najčešćom njihovom izvedenicom *Kisfalud*, Branjina će biti poznata do početka dvadesetoga stoljeća, kada će se preimenovati u *Baranyakisfalud*, a otprilike od osnutka Kraljevine SHS nazivamo ju *Branjinom*. Nijemci koji su u njoj stanovali dvjestotinjak godina²¹ (1752. – 1945.) nazivali su ju i *Kleindorf*²² ili *Kischfalud*²³. Sva povijesna imena Branjine u biti znače *maleno selo* ili *maleno seoce*, a time i vjerodostojno opisuju naselje u kojem danas živi samo 313 stanovnika. Suvremeni ojkonom *Branjina* povezuje se s ojkonom *Branjin Vrh* i/

---

¹⁶ Ime je dobilo prema mjestu Branjina, a kao takvo prvi se put spominje 1780. godine (Sršan 1999: 124).

¹⁷ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764.

¹⁸ Fieder 2007: 63.

¹⁹ Csánki 2002: upit „Kisfalud“.

²⁰ Fieder 2007: 63.

²¹ U 17. i 18. stoljeću, nakon oslobođenja od osmanske vlasti, dolazi do nekoliko valova naseljavanja iz različitih krajeva prostrane Habsburške Monarhije. Tada u Baranju migriraju i pripadnici njemačkoga naroda. Habsburška Monarhija naseljava oslobođene krajeve držeći se načela po kojima su zemlja i narod koji je obrađuje izvor bogatstva države. Njemačko naseljavanje motivirano je gospodarskim razlozima. Najveći val naseljavanja Nijemaca, koji je bio u sklopu ugarskoga dijela Monarhije, stizao je u Banat, Bačku i Baranju (Galiot Kovačić 2008: 211). Prvi službeni podatak o naseljavanju Branjine Nijemcima javlja se 1752. godine (Franc 2006: 185).

²² Prema Volk 1995.

²³ Volk 1991.

ili samim imenom regije – *Baranja*. U stanovnika postoji i predaja da se selo naziva Branjina jer je ondje bila podignuta brana odnosno organizirana obrana u doba osmanskih osvajanja iako o tome nema nikakvih zapisa.

3.2. Ban – Popovac

Selo Popovac smjestilo se uz tok Karašice podno Banova brda po kojem je i cijela uzvisina u ovome, inače ravničarskome kraju, dobila ime Bansko brdo jer je prvotno ime naselja bilo *Bán*. Popovac se pod tim imenom prvi put spominje 1214. godine²⁴. Kakvo je naselje bio *Ban* u dokumentu nije navedeno jer se tada spominje tek kao susjedno naselje onima o kojima se sporilo. Analizirajući njegovo ime zaključuje se da je riječ »*ban* ime titule, odnosno osobno ime nastalo od naziva titule kao rezultat metonimičnoga nadijevanja imena, ali ono upućuje i na vlasništvo nad nečim«²⁵. Povijesna imena toga naselja relativna su slična. Tako se naselje u srednjem vijeku spominje pod imenima *Bán*, *Bánfalva* i *Baán*²⁶, u osmanskome i postosmanskome razdoblju *Ban*²⁷ i *Bankafalu*²⁸, u vrijeme vlastelinstva Belje *Ban* i *Báán*²⁹, a od 1904. godine ime mijenja u *Baranyaban*³⁰ te ga naposljetku od 1918. godine nazivamo *Popovac*³¹. Službeno objašnjenje zašto je ojkonom promijenjen u Popovac nismo saznali, no prema kazivanjima mještana razlog je što je Popovac bio, kao što je i danas, sjedište dvaju svećenika – *popova* – odnosno sjedište je katoličke i pravoslavne župe. Toponim *Popovac* spominje se i kao mikrotoponim, odnosno kao lokalitet na Banskome brdu na kojem se nalazi i istoimeno marijansko pravoslavno svetište. Možda razloge treba tražiti i ovdje.

3.3. Weyk – Veka

Uz navedena naselja važno je istaknuti i u dokumentu sudskoga procesa spomenuto naselje **Weyk**³² koje je vjerojatno bilo župa³³. Ime je »moglo nastati od osobnoga imena, kojemu je prethodilo žensko ime *Vejka*«³⁴, što može upućiva-

---

²⁴ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764.

²⁵ Fieder 2007: 16.

²⁶ Fieder 2007: 13.

²⁷ MOL, Urbaria et Conscriptioes 50: 25, Gattermann 2009: 248.

²⁸ MOL, Urbaria et Conscriptioes 56: 41.

²⁹ Sršan 1999: 123, Sršan 2002: 30; *Kanonske vizitacije: Baranja. Knjiga I. i II.*; Varga 2009; Zeiler 1998; *Visita Canonica parochiae Báán*, 1829. (izvor).

³⁰ Zeiler 1998: 10.

³¹ Isto.

³² Spominje se i sljedećih godina pod pridodanim im imenima: »1277., 1296., 1330., 1338.: Weyk, 1301.: Veak, 1301., 1332.: Vek, 1308.: Weyke, 1325.: Veyk 1332.: Week-Wek-Neic« (Fieder 2007: 128).

³³ U popisu papinskih desetina 1332. – 1337. evidentirana je pod imenom *Vék* (Sršan 1993: 180).

³⁴ Fieder 2007: 128.

ti na slavensko stanovništvo koje je ondje živjelo. Naselje danas više ne postoji, a vjeruje se da se nalazilo između *Kysfaluda* i *Bana*, podno Banskoga brda u blizini rijeke Karašice. Na tome su nam prostoru poznata imena poljoprivrednih gospodarstava, odnosno agroonimi poput *Velika Veka* ili *Veka* i *Mala Veka* kao imena za prostor poljoprivrednih dobara. Na Banskome brdu postoji i mikrotoponim *Večka dolina* te hidronim *Velika Veka* za potok podno Banskoga brda. Ti mikrotoponimi vjerojatno etimološki potječu od srednjovjekovnoga imena naselja koje se ondje nalazilo, a koje je krajem 13. stoljeća moglo biti sjedištem imanja obitelji *Véki*³⁵. Prema imenu same obitelji ili mjesta vjerojatno je i cijeli posjed dobio ime *Vek* koji se u inače vrlo oskudnoj literaturi³⁶, ali i u spisima koji se čuvaju u Mađarskome državnom arhivu, često naziva sličnim imenom ili izvedenicama. *Weyk* se ponovno spominje, ili kao naselje ili kao imanje, 1296. godine zajedno s naseljima „*Peterd, Mark, Chabagata* i *Budula*“ koja su bila oduzeta vlasnicima zbog pridruživanja buni plemena Ayza (Ajša) u Baranji te ih kralj Andrija III. daje Androniku, vicekancelaru kraljice Agneze, supruge kralja Andrije III. Mlečanina³⁷. Naselje *Weyk* posljednji se put spominje u povijesnim izvorima 1687. godine pod imenom *Vegh*³⁸.

3.4. Bodolya – Podolje – Nagybodola

Naselje je smješteno u uskom prolazu između toka Karašice i padina Banskoga brda, samo dva kilometra istočno od sela Branjine. Naselje *Podolje* (*Bodolya*, *Bodola*) prvi se put spominje 1296. godine pod imenom *Budula*³⁹. »*Budula* nastaje od osobnoga imena. Temelj čini riječ slavenskoga podrijetla, usporedi sa srpskim ili hrvatskim *Budilo* osobno ime. Spominje se i sljedećih godina pod navedenim imenima: 1296, 1308, 1321, 1323: *Budula*, 1330: *Bodyla* i *Bodylia*.«⁴⁰ Današnje je mađarsko ime toga mjesta *Nagybodola*. U srednjemu vijeku bilo je sjedištem manje feudalne obitelji koja je po naselju dobila ime *Bodoljanski* ili *od Bodolja* (*Bodol(y)ai, de Bodolai*). Dezső Csánki u knjizi *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* spominje da je ondje bio izgrađen i dvorac: *Castellum Bodola*⁴¹. U osmanskome razdoblju naselje se spominje pod imenom *Bodolya*⁴².

---

³⁵ Sršan u svojoj knjizi *Baranja* prostor općine Popovac na zemljovidu *Pojedinačni odnosi u baranjskoj županiji krajem 13. stoljeća* locira dijelom između imanja samostana u Geti, a dijelom u posjede obitelji *Véki* s mjestom *Vasszeg* kao središtem (Sršan 1993: 179).

³⁶ U literaturi razdoblje kasnoga srednjeg vijeka ovih područja obradili su: Mihaldžić (1992), Sršan (1993) i Brüstzle (1999).

³⁷ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448.

³⁸ MOL: *Urbaria et Conscriptioes* 56: 41.

³⁹ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448.

⁴⁰ Fieder 2007: 20.

⁴¹ Csánki 2002: upit: „Geréb“.

⁴² MOL, *Urbaria et Conscriptioes* 97: 21.

Pod istim se imenom spominje i u beljskome razdoblju u Komorskome popisu naselja vlastelinstva Belja (1766.), ali i u opisu vlastelinstva iz 1824. godine. Hrvatski oblik imena nastao je pučkom etimologijom od mađarskoga.

3.5. Chabagata – Čibogat

Naselje **Chabagata**⁴³ često se spominje kada se govori o naseljima podno sjeverne strane Banske kose. »Ime mu je složenica⁴⁴ osobnoga imena *Csaba* i riječi *gát* (brana) koja se diže kao prepreka tekućoj vodi. Izvorno je mogao biti mikrotoponim koji se metonimijom prenosi na naselje, a ime je dobilo po *Csabi* koji je 1248. godine ili izgradio ili osvojio *Csabavár* (Csabinu utvrdu) o kojemu nemamo drugih podataka. Vjeruje se da se nalazio u blizini naselja *Bodola* (danas Podolje) i da je u njemu postojala crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji⁴⁵, dok Csánki navodi da je crkva bila u naselju *Bodol(y)a*⁴⁶. Brüstzle, pak, u *Povijesti katoličkih župa* navodi da su se 1721. godine još mogli vidjeti ostatci crkve u Podolju, no navodi i da je bila posvećena sv. Ani⁴⁷. Na njezinim je temeljima 1744. godine završena višegodišnja temeljita obnova o trošku Eugena Savojskoga te je tako ostao očuvan i grobni natpis, vjerojatno iz prijašnje crkve, na kojemu se jasno razaznaje riječ *Bodoly*, a crkva je i dalje posvećena sv. Ani. Ako promotrimo genealogiju obitelji Bodolyai koju je izradio Pal Engel⁴⁸, zamjećujemo da se član obitelji koji je živio 1248. godine zove *Csaba*, stoga ne bi čudilo da je u blizini središta svojega imanja izgradio i kakvu utvrdu koja je nazvana po njemu. Vjerojatno je *Csaba* izgradio i branu koja se spominje 1347. godine na Banskome brdu uz *Bodolye*⁴⁹. Bitno je napomenuti da naselje nestaje u vrijeme osmanskoga upravljanja tim prostorima, ali se zadržalo njegovo ime te se i danas u blizini Podolja nalazi prostor koji se naziva *Čibogat*. Mikrotoponim *Čibogat* u raznim se inačicama pojavljuje kao mikrotoponim i u novovjekovnim izvorima te se u dokumentu Komorski popis naselja vlastelinstva Belje (1766.) spominje kao mikrotoponim *Csibogad* za dobro (predij)⁵⁰. Negdašnji se ojkonom prenosi i na antroponime koji se javljaju na popisima stanovništva u Branjini 1715. godine – *Csibogatacz*⁵¹. Spominje se i u kanonskim vizitacijama popovačke župe iz 1829. godine pod imenom *Malta Csibogad* kao dio filijale Podolje⁵².

⁴³ Spominje se i 1296., 1308., 1321., 1334. (ispravljeno na 1324.), 1338., 1341.: Chabagata, 1330.: Chabagatha (Fieder 2007: 6).

⁴⁴ Riječ je o složenici imenice u genitivu.

⁴⁵ Fieder 2007: 24–26.

⁴⁶ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“.

⁴⁷ Brüstzle 1999: 129–130.

⁴⁸ Engel 2002., upit: „Bodolyai“.

⁴⁹ Fieder 2007: 26.

⁵⁰ Sršan 2002: 56.

⁵¹ Popis iz BML Conscripto Rascianorum, preuzet iz Gattermann, 2004: 353.

⁵² Kanonske vizitacije, Baranja, Knjiga II. (1829. – 1845.): 149.

3.6. Vasszegvár – Gradašac

Važniji je lokalitet mogao biti i gradić utvrda *Vasszeg*⁵³ koji se spominje u prvoj polovici 14. stoljeća. Nalazio se istočno od *Baranyavára*, između naselja *Sepse* (Kotlina) i *Bodola* (Podolje), na Banskome brdu⁵⁴. Samo ime mjesta upućuje na podatak da se u tome mjestu iskapala kakva ruda jer se sastoji od naziva *vas* (željezo/metal) i *szeg* što znači dio naselja, sela ili nekoga područja⁵⁵, a poznato je da na brdu iznad Popovca postoje dva rudnika bazalta. Poslije se naselje spominje i pod imenom *Vasszegvára*⁵⁶ što po dodanoj imenici *var* ‘tvrđava, utvrda’ vjerojatno znači da je ono moglo postati središnjim dijelom većkoga imanja, vjerojatno u prvoj polovici 14. stoljeća, jer joj prije nismo pronašli spomena. Njezinim je gospodarom 1308. godine bio Dominik, zet Nikole Oslovskoga (de Oslov) kojemu je iste godine Nikola darovao imanja koja je kralj oduzeo Bodoljanskima⁵⁷. Na prostoru gdje se nekada nalazio *Vasszegvár*, danas postoji mikrotoponim *Gradašac*. Vjerujemo da bi lokaciju *Gradašca* u biti trebalo povezivati s *Vasszegvarom* koji se na zemljovidu županije Baranje početkom 14. stoljeća nalazi na lokaciji gdje je danas Gradašac. Ime *Gradašac* možemo povezati s nazivom *var* i činjenicom da je *Vasszegvár* vjerojatno bio kamena utvrda, kakvim je znakom označen na zemljovidu, te je mogao i izgledati kao mali utvrđeni grad – *gradašac*.

3.7. Brana – Kaluđer(i) – Studenac

U blizini tih naselja podno Banskoga brda postojala su i dva samostana. Prvi se nazivao **Brana (Monasterium scti de Brana)**, a prema podacima Stjepana Sršana u knjizi *Baranja* nalazio se u blizini grada *Baranyavára*. Samostan Brana, koji je bio posvećen svetomu Mihovilu, a »kojega su u 13. stoljeću podigli Mojševi«⁵⁸, spominje se i u već navedenom sudskom procesu iz 1214. godine. Stevan Mihalđić (1937.) za njega navodi da se nalazio na Branjinskoj planini na prostoru koje nosi ime *Kaluđeri*⁵⁹ ili *Kaluđerska dolina*⁶⁰. Moguće je da se mikrotoponim, koji se pojavljuje kao oronim i ime za dolinu na tako uskome prostoru tako imenuje zbog negdašnjih redovnika – kaluđera – koji su ondje djelovali, no mikrotoponim

---

⁵³ Gradić se spominje i sljedećih godina pod navedenim imenima: „1308.: Voszygh, 1321.: Woszygh, 1324.: Woszegh | ~i 1312.: c-is Dom-i Voszigydicti“ (Fieder 2009: 127).

⁵⁴ Prema zemljovidu *Baranjska županija do početka 14. stoljeća*, gdje se naselje već naziva *Vasszegvár*. (Sršan 1993: 180).

⁵⁵ Fieder 2007: 127.

⁵⁶ Spominje se i 1330. pod imenom *Woszeghvara* (Isto, 127).

⁵⁷ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1726.

⁵⁸ Sršan 1993: 13.

⁵⁹ Kaluđer (grč. kalógeros ≈ kalós: častan + gérōn: starac), redovnik Pravoslavne crkve koji živi u manastiru; monah (Klaić 1990: 650).

⁶⁰ Pod tim je imenom spominje i Josip Payr 1824. godine (Sršan 2002: 91).

Kaluđeri možemo povezivati i s time da je uz sam lokalitet smješteno i pravoslavno svetište *Studenac* po kojemu je nazvan i cijeli brijeg Branjinškoga brda. Ime *Studenac* dolazi od izvora studene vode za koju se vjeruje da je ljekovita. Izvor je pod tim imenom zabilježen, ali ne u sakralnome kontekstu, godine 1818. kada je bila velika suša pa su i seoski bunari presušili te je taj izvor napojio sve branjinško stanovništvo, a tada je ondje živjelo oko 1200 stanovnika⁶¹.

3.8. Geth – Geta

Drugi je pak **samostan u Geti (monasterium S. Hippolyti de Geth⁶²)** vjerojatno posvećen svetomu Hipolitu, a ne zna se kojega je bio reda. Spominje se u imovinsko-pravnome procesu, u kodeksu Zichy iz 1269. godine. Brüstzle za njega navodi: »tamo gdje se danas prostire dobro Géta (praedium Géta), ondje se u 13. stoljeću nalazilo selo **Géth** s nekim samostanom redovnika nesigurnog reda pod zaštitom sv. Hipolita«⁶³. Sršan ga na zemljovidu, kojim prikazuje posjedovne odnose u Baranji krajem 13. stoljeća⁶⁴, locira na područje današnjega mjesta Kneževa, a koje je tada prema zemljovidu, ali i prema navedenom izvoru iz 1269. godine⁶⁵, bilo u imanju potomaka **Gúga**. Ostatci samostana bili su vidljivi još u 18. stoljeću⁶⁶. Dakle, negdašnji samostan koji se nalazio u selu *Geth* lociramo na današnji prostor uz naselje Kneževo koje se nalazi uz mađarsku granicu, a naziva se *Geta*. Očito je da mikrotoponim *Geta* dolazi od imena negdašnjega srednjovjekovnog sela i imena samostana. Samostan se u spisima iz 1330. godine veže i uz ime naselja *Lak*.

3.9. Lak – Főherceglak – Kneževo

Samostan je vezan i uz naselje **Lak** koje se nalazilo uz naselje Geth. Na prostoru današnjega Kneževa u srednjemu vijeku nalazilo se selo *Lak* koje se prvi put spominje 1296. godine pod imenom *Look*⁶⁷. »Mađarska imenica *lak* označava mjesto gdje netko ima svoj dom, stalni smještaj«⁶⁸. Naselje se spominje i pod slje-

---

⁶¹ Sršan 2002: 91.

⁶² U izvorima se spominje i »1261., 1262.: Guech, 1265.: mon. de Gueth, 1269., 1326.: mon., mon. de Geth, 1296: mon. Geeth, 1321.: Geed, p., 1327., 1332.: Geech, 1332.: Gued« (Fieder 2007: 43).

⁶³ Brüstzle 1999: 127.

⁶⁴ Sršan 1993: 179.

⁶⁵ Brüstzle 1999: 127.

⁶⁶ Ostatci njegove crkve još su se dobro vidjeli u 18. stoljeću kada je u popisu župa iz 1773. godine za ovaj samostan zapisano: »Napuštena crkva na dobru Gett, pučki zvanom Buszeklisza, pripada knezu Eugenu. Ona je u starini podignuta iz čvrstog materijala, bez tornja, sada s porušenim svodom svetišta, te s jednim bočnim zidom znatno slomljenim, dok ostali zidovi stoje cijeli, među kojima su već narasli visoki hrastovi.« (Brüstzle 1999: 127).

⁶⁷ Fieder 2007: 70.

⁶⁸ Fieder 2007: 71.

dećim imenima i ovih godina: »1316: *Lakkk.*, 1330.: *Lak*⁶⁹«. *Lak* je prestao postojati kao naselje u vrijeme osmanskoga razdoblja, ali se i dalje spominje kao prostor gospodarskoga dobra kojim su se koristili stanovnici Popovca 1766. godine⁷⁰, a novo naselje – današnje Kneževo – počelo se izgrađivati početkom 19. stoljeća. Tada je 1827. godine nadvojvoda Carlo Ludwig premjestio središte beljskoga imanja u tadašnje Kneževo koje je nazvano **Főherceglak** kao spoj imenice *főherceg* koja znači ‘nadvojvoda, knez’⁷¹ i imena prijašnjega naselja Lak. Današnje je hrvatsko ime Kneževo slobodni prijevod s mađarskoga⁷². Negdašnji ojkonomi ostali su također utkani u današnjim mikrotoponimima, a s vremenom su se počeli i izjednačivati. Tako se za prostor uz selo spominju imena *Malo Kneževo* ili *Mali Lak*, a ondje se danas nalazi i farma s imenom *Malo Kneževo*.

4. Ostali toponimi

Toponimija obrađivanoga područja izrazito je bogata. Prema čestotnosti pojavljivanja najzastupljeniji su mikrotoponimi, među kojima je, naravno, najviše zemljišnih imena te agrootonima. Pri popisu oronima, hidronima i mikrotoponima tematiziranoga područja služili smo se zemljovidima izrađenima za projekt prostornoga uređenja općine Popovac⁷³ te kazivanjem ispitnika.

4.1. Oronimi Banskoga brda

Bansko brdo izdužena je asimetrična uzvisina duga oko 21 kilometar, široka do 5 kilometara koja se pruža u smjeru jugozapad–sjeveroistok⁷⁴. Obuhvaća 56 četvornih kilometara. Središnji dio brda najširi je između Kotline i Branjine 4 – 4,5 kilometra, a ujedno je i najveće nadmorske visine. Pojedini grebeni i manji asimetrični blokovi prosječno su visoki 200 – 210 metara. Unatoč svojoj maloj apsolutnoj visini morfološki se vrlo jasno ističe u odnosu na okolni oko 140 – 160 metara niži ravničast prostor naplavnih ravni, riječnih terasa i lesnih zaravni izrazito male reljefne energije. Najviše je nadmorske visine od 245 m *Kamenjak*, a iza njega slijede *Bansko brdo* (241 m), *Lisac* (230 m) te *Babina stolica* (223 m)⁷⁵. Jo-

---

⁶⁹ Fieder 2007: 70.

⁷⁰ Vjerojatno je tako nazvan zbog srednjovjekovnoga sela koje se nalazilo na njegovu području.

⁷¹ Međeral-Sučević 2006: 179. Autor navodi da je središte imanja prenio nadvojvoda Albrecht što prema našim istraživanjima nije točan podatak te ga ispravljamo prema našim spoznajama iz izvora i literature.

⁷² Međeral-Sučević 2006: 179.

⁷³ *Prostorni plan uređenja općine Popovac* 2006. Krunoslav Lipić, dipl. ing. arh., Zavod za prostorno planiranje d.d., Osijek (CD).

⁷⁴ Pikija i dr. 1995.

⁷⁵ Osonjački, Daška, (rukopis *Tri sela podno Zlatnog brda*).

sip Bösendorfer (1940.) pak kao najviši vrh spominje *Banski stol* (243 metra), zatim *Lisac* (230 metara) te *Trojnaš* (205 metara). Stevan Mihaldžić (1937.) za najviše vrhove brda navodi sljedeće: »kod Belog Manastira: *Krvašnina* 187 m, kod Popovca i Branjine *Gradac* 243 m visine, u Podolju *Lisac* 230 m, kod Zmajevca *Trojnaš* 205 m«.

Prvi je zabilježen spomen brda na latinskome jeziku *Mons Aureus* (*Zlatno brdo*) i potječe iz razdoblja antike⁷⁶, a u vrijeme vlastelinstva Belje (1698. – 1918.) imenovano je i *Goldbergom*, dok se danas ime *Zlatno brdo* održalo za jedan greben lociran iznad naselja Popovac.

Oronim *Bansko brdo* nastao je prema povijesnomu otkonimu *Ban* za današnji Popovac. Uz *Bansko brdo* pojavljuju se različiti oronimi: *Banska kosa*, *Banska planina*, *Banovo brdo*, *Baranjska planina* i *Planina*. Smatra se da kao službeni oronim treba upotrebljavati *Bansko brdo* jer je on najčešće ime u Baranjaca za tu uzvisinu. Dijelovi Banskoga brda koji su na prostoru što ga tematiziramo uglavnom se imenuju prema naseljima koja se uz njih nalaze. Potvrđena su sljedeća imena: *Belomanastirska greda* i *Monoštorska greda* (uz Beli Manastir), *Branjinska brda*, *Branjinsko brdo*, *Branjinško brdo*, *Planina* (uz Branjinu), *Banovo brdo* i *Planina* (uz Popovac) te *Kamenička planina* i *Planina* (uz Kamenac).

4.1.1 Branjinsko brdo

Branjinsko brdo pod tim se imenom spominje već 1785. godine⁷⁷. Podijeljeno je na manje cjeline, grebene ili predjele brda koji nose imena *Kaluđer*, *Studenac*, *Iza mlina* i *Babina stolica* (kod Podolja).

4.1.2 Banovo brdo

Ime za brdo uz selo Popovac jest *Bansko brdo* ili *Banovo brdo* po kojem je ime dobila i cijela uzvisina. Danas treba razlikovati oronime *Bansko* i *Banovo brdo*, jer se ime *Bansko brdo* upotrebljava za cijelu uzvisinu, dok se oronim *Banovo brdo* odnosi na transverzalni greben iznad sela Popovca, po kojem je nazvan i cijeli dio te uzvisine uz selo. *Banovo brdo* kao ime za dio *Banskoga brda* uz Popovac spominje se i u povijesnim izvorima⁷⁸. Ono je razlomljeno u niz transverzalnih grebena *Popovački Vinogradi*, *Banovo brdo*, *Joklovo brdo*, *Venus brdo*, *Francusko brdo*, *Kamenjak* i *Jarčevo brdo* te dva samostalna tektonska bloka *Zlatno brdo* i *Golo brdo* disecirana nizom potočnih dolina te ima obilježja reljefno vrlo dinamičnoga prostora. Nadalje, kada se ide od Popovca prema Branjinu Vrh br-

---

⁷⁶ Salagije piše: »Mislim da je Mons Aureus ono brdo koje se nalazi kod Manastira, za koje velimo da su tragovi i rimskog naselja. I zaista ime Zlatnog brda odgovara tom mjestu.« (De statu eccl. Pannon., tom IV.).

⁷⁷ Sršan 1999: 124.

⁷⁸ Sršan 1999: 78.

dom, ističu se još manji grebeni *Lipova međa* i *Kalvarija*. Na prostoru uzvisine nalaze se *Večka dolina*, *Pankrac dolina*, *Pundrovečka dolina*, *dolina potoka Klenovac* i *Begovačka dolina*. Drugi mikrotoponimi koji se pojavljuju na Banovu brdu ili uz njega jesu *Vračevo*, *Selište*, *Stara skela*, *Begovac*, *Budžaćić*, *Pustara*, *Pod lazinama* i *Obzir*.

4.1.3 Kamenička planina

Kamenička planina dobila je ime prema naselju Kamencu koje se nalazi uz nju. Kako je u naselju većinsko stanovništvo mađarsko, i sami mikrotoponimi često su mađarskoga podrijetla. Na području od naselja prema Kameničkoj planini ističu se sljedeći mikrotoponimi: *Vlašковиć*, *Čičage*, *Suhi breg*, *Bikuš*, *Potlek*, *Nađ atjaro*, *Čuba*, *Ujheđ*, *Franjin breg*, *Hunjar*, *Šaragiš*, *Dvajna*, *Arki* i *Hedolj*.

4.2. Hidronimi

Na navedenom prostoru teče rijeka *Karašica* te najveći njezin pritok potok *Borza*, koji izvire u Mađarskoj. Ime *Karašica* prema Bösendorfu (1940.) dolazi još od vremena Bugara iz sintagme *Kara su* što znači Crni potok⁷⁹. Prostorom prolazi i dio umjetnoga kanala koji se službeno zove *Albrechtov kanal*, no u narodu nije poznat pod tim imenom te ga nazivaju *Crni kanal*. Na sjeverozapadnoj padini Banskoga brda izdvajaju se i doline manjih potoka, kao što je *Begovac*, *Klenovac*, *Kotlina*, *Hatvan*, *Večka*, *Podolje*, *Tapija*, *Curak*, *Mirin dol*, te dolina *Popovačkog potoka*. Uz rijeke i potoke postoji i umjetni ribnjak koji se i zove *Ribnjak*.

4.3. Mikrotoponimi: zemljišna imena i agroonimi

Prostor koji tematiziramo dijeli se na sljedeća veća područja koja su uglavnom od gospodarskoga poljoprivrednog značaja i obradive su površine. U njihovoj klasifikaciji bazirat ćemo se na naselja kojima gravitiraju.

Uz naselje Branjin Vrh i granicu sa susjednom općinom Popovac: *Rastić*, *Gajići*, *Gložik*, *Segeda*, *Pogan*, *Salašina*.

Uz naselje Kneževo: *Hatvan*, *Mali Lak*, *Malo Kneževo* i *Geta*. Uz naselje Kneževo, ali izvan općine Popovac, uz granicu s općinom Draž: *Pod lugom*, *Kod trešnje*, *Crna bara*, *Slatina* i *Ševinjak*.

Uz naselje Popovac: *Velike međe* ili *Velika loza*, *Široka lenija*, *Lačka*, *Šumarina*, *Vakub*, *Velika Veka* i *Vodice* ili *Sesija*.

Uz naselje Branjinu: *Mala Veka*, *Remetin*, *Stubanj*, *Gažnja*, *Šumarina*, *Kruničevo kalilo*, *Ivik ada*, *Logor*, *Sinor*, *Vižlak*, *Kod groblja*, *Pod baricom*, *Ledine* i *Tešnje*.

---

⁷⁹ Bösendorfer 1940: 3.

4.4. Ostali mikrotoponimi

Od hilonima poznati su nam *Busiklica* (*Buziglica*), *Crna šuma* i *Šumica*. Hilonim *Busiklica*, koji se pojavljuje i u inačici *Buziglica*, ime je za negdašnju vlastelinsku šumu, a i danas se prema njoj imenuje šuma koja se nalazi uz mađarsku granicu u blizini naselja Kneževo i Duboševica. U povijesnome izvoru iz 1824. godine beljskoga visokog dužnosnika Josipa Payra objašnjava se etimologija hilonima *Busiklica*:

»Nekada su ruševine (samostana u Geti o.a.) služile kao boravište jednoj turskoj razbojničkoj bandi. Trgovci su onuda mogli prolaziti iz Osijeka i Slavonije za Peštu samo zajednički, u velikim skupinama. Ako su ovdje sretno prošli, onda su mogli sigurno sve do Pešte. Zbog toga se kasnije to mjesto prozvalo *Busija*. Spajanjem starih dvaju naziva, *Busija* i *Klisa*, došlo se do sadašnjega imena vlastelinske šume *Busiklica*.«⁸⁰

Na Banovu brdu postoje i dva rudnika bazalta koja su donedavno bila službeno bezimena, narod ih je nazivao *Čemeri*, a od 2002. godine nazivaju se *Velikim* i *Malim rudnikom*, kako ih je prozvala skupina istraživača koja je ondje proučavala šišmiše⁸¹.

Imena negdašnjih razgraničenja posjeda uočavaju se po karakterističnim nazivima *međa* ili *lenija*. Imena jesu: *Lipova međa*, *Vrapčeva međa*, *Velike međe* i *Široka lenija*.

5. Klasifikacija mikrotoponima prema jeziku postanja

5.1. Mikrotoponimi mađarskoga podrijetla

Po podrijetlu ta imena pripadaju mađarskomu jeziku, no fonetski su prilagođena hrvatskomu jeziku i uglavnom se sva nalaze na Banskome brdu, na dijelu Kameničke planine. U Kamencu je većinsko stanovništvo mađarsko te je takva pojava egzonima i razumljiva: *Nađ atjaro*⁸², *Ujhed*⁸³ i *Hedölf*⁸⁴. Uz naselje Kneževo, smješteno uz mađarsku granicu, postoji mikrotoponim *Hatvan* koji u doslovnu prijevodu znači broj *šezdeset*. Nejasno je tumačenje toga mikrotoponima, ali zbog neposredne blizine granice od samo nekoliko stotina metara, vjeruje se da je mikrotoponim povezan s brojkom.

---

⁸⁰ Sršan 2002: 103.

⁸¹ »Bezimeni rudnici bazalita u Banskom brdu kod Popovca svoja imena dobivaju kada je ekipa speleologa, biologa, geologa iz Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu, Parka prirode Kopački rit te Pedagoškog fakulteta u Osijeku krenula u njihova istraživanja zbog kolonija šišmiša koja obitavaju u podzemnim prostorijama rudnika.« (Jalžić 2002: 44–47).

⁸² Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Veliki prijelaz*.

⁸³ Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Nova planina*.

⁸⁴ Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Donji dio planine*.

5.2. Hibridni mađarsko-hrvatski toponimi

Ti su mikrotoponimi uglavnom nastali prema povijesnim ojkonimima, no danas su kombinirani s leksemima na hrvatskome jeziku: *Mali Lak*, *Monoštorska greda*. Mađarska imenica *lak* označava mjesto gdje netko ima svoj dom, stalni smještaj. Dolazi i u značenju 'kućica, skrovište'. Lak je bilo srednjovjekovno ime danas nepostojećega sela uz današnje naselje Kneževo. Mikrotoponim *Mali Lak* ima i prevedenicu, hrvatsku istoznačnicu *Malo Kneževo*. U oronimu *Monoštorska greda* leksem *monoštorska* jest fonetska inačica mađarskoga naziva za samostan (monostor), odnosno dio povijesnoga imena Belog Manastira – *Monostor* ili *Pélmonostor*.

5.3. Mikrotoponimi hrvatskoga podrijetla

Svi ostali mikrotoponimi obrađenoga područja hrvatskoga su odnosno slaven-skoga podrijetla.

6. Značenjska klasifikacija toponima

6.1. Toponimi nastali prema povijesnim toponimima

Bansko brdo, *Banovo brdo*, *Banska kosa* i *Banski stol* (od povijesnoga ojkoni-ma *Ban* za Popovac). *Monoštorska greda* (od povijesnoga ojkonima *Monostor* za Beli Manastir). *Veka*, *Velika Veka*, *Mala Veka*, *Večka* (potok), *Večka dolina* i *Pun-drovečka dolina* (od povijesnoga ojkonima *Weyk* ili horonima vlastelinstvo *Veki*). *Lak*, *Mali lak*, *Lačka* i *Vižlak* (od povijesnoga ojkonima *Lak*, imena danas nepo-stojećega naselja na području Kneževa).

6.2. Toponimi etničkoga postanja

Tako su nastali uglavnom oronimi: *Baranjska planina*, *Branjinska brda*, *Bra-njinško brdo*, *Popovački vinogradi*, *Kamenička planina*, *Belomanastirska greda* te dva hidronima *Podolje* (potok) i *Popovački potok*, imenovani prema mjestu ko-jemu gravitiraju ili prema samomu imenu regije.

6.3. Toponimi etnonimskoga postanja

Oronim *Francusko brdo*.

6.4. Odnosni toponimi

Agroonim *Malo Kneževo*.

6.5. Toponimi nastali prema antroponimima

Joklovo brdo, *Begovac*, *Begovačka dolina*, *Vlašković*, *Franjin breg*, *Kruniče-vo kalilo* i *Mirin dol*.

6.6. Toponimi nastali prema geografskim, geološkim i ekološkim pojmovima

Kamenjak (oronim vjerojatno nastao prema pučkome nazivu za bazalt koji se iskapao na Banskome brdu kod Popovca), *Planina* (oronim nastao za Bansko brdo pučkim nazivom za brdovito uzvišenje) i toponim *Ledine* (prostor između polja koji nije obradiv, služio je za ostavljanje smeća). Zatim mikrotoponimi koji su motivirani orijentacijom u prostoru: *Pod lazinama* (agroonim nastao jer je polje smješteno uz podnožje brda, odnosno na dijelu brdske kosine koja je svladiva hodom; od *lazina*), zatim značenjski jasni agroonimi *Pod baricom* i *Pod lugom*. Agroonimi *Ivika ada* i *Adica* nastali su prema tome što je opisani teritorij u prošlosti bio močvarno područje te su ondje vjerojatno bili riječni otoci. Ujedno etimološki korijene vuku iz osmanskoga razdoblja, a *Ivik* dodatno atribuiraju samu adu kao onu na kojoj je bio šumarak vrba. Naposljetku su značenjski prozirni mikrotoponimi: *Kotlina*, *Šumarina*, *Crna šuma*, *Šumica*, *Gajići* i *Pustara*.

6.7. Toponimi nastali prema nazivima za životinje i biljke

Jarčevo brdo, *Klenovac* (dolazi od leksema *klen* koji označuje stablo iz porodice javora te se pretpostavlja da je dolina dobila ime prema šumi javora koja se ondje nalazila), *Lipova međa*, *Rastić* (od hrast), *Velika loza*, *Bikuš* i *Ševinjak*.

6.8. Toponimi nastali prema ljudskome djelovanju

Tapija (prema leksemu *tapija* ‘ovjerena isprava o vlasničkom pravu na nekretnine’, prostor je vjerojatno bio u nečijem privatnom vlasništvu), *Sesija* (prema *sesija* ‘nečije imanje’), *Stubanj* (mikrotoponim nastao prema negdašnjem javnom zdencu, đermu, koji se nalazio uz polja), *Gažnja* (danas agroonim, nastao prema poljskom putu (prečici) između naselja Branjina i Kneževo, od glagola *gaziti*) te značenjski prozirni mikrotoponimi *Iza mlina*, *Stara skela*, *Logor*, *Gradac*, *Gradašac*, *Selište*, *Veliki rudnik*, *Mali rudnik* i *Kalvarija*.

6.9. Toponimi nastali prema orijentaciji u prostoru

Kod groblja, *Iza mlina*, *Pod baricom*, *Kod trešnje*, *Pod lazinama*, *Pod lugom* i *Među kanalima*. Svi mikrotoponimi imenovani su radi orijentacije u prostoru prema određenom objektu ili prostoru koji je u narodu bio prepoznatljiv.

6.10. Toponimi nastali prema negdašnjim razgraničenjima posjeda

Lipova međa, *Vrapčeva međa*, *Velike međe* i *Široka lenija*. Toponimi koji u sebi nose naziv *međa*⁸⁵ odnose se u pravilu na razgraničenje vlasništva ili upravljanja određenim prostorom. Crte razgraničenja imenovala su se prema objektu koji se ondje nalazio (primjerice drvo lipe; *Lipova međa*), prema imenima vlasni-

---

⁸⁵ U mađarskome *megye* znači ‘županija’.

ka (nadimak *Vrabac – Vrapčeva međa*) ili prema samome njezinu izgledu (velika, široka). *Široka lenija* jest mikrotoponim nastao od riječi *lenija* koja znači ‘poljski put’, odnosno ‘put između dvaju polja’.

6.11. Toponimi koji se odnose na sastav i značajke tla ili vode

Lisac, ime za vrh Banskoga brda, nastao od imenice *lis* (gol)⁸⁶ kojom se opisuje njegov izgled. *Čemeri*, ime dvaju rudnika bazalta, toponim nastao zbog dubine i veličine rudnika te što zbog toga u njima nema svjetlosti, od čemer. *Remetin*, područje koje je poljoprivredno neiskorišteno, pusto. *Crna bara*, ime manjega područja, nije hidronim, nastalo prema prijašnjim osobitostima močvarnoga tla. Istoga postanja kao *Crna bara* jest i agroonim *Vodice*. Hidronimi *Ribnjak*, *Curak* i *Studenac* nastali su onimizacijom od hidronimnih apelativa, a u njima se odražava važnost vode za zajednicu. Primjerice *Studenac* kao izvor studene i ljekovite vode (vidi podnaslov 3.7.), ili *Curak* kao potok koji ne teče brzo, nastao od glagola *curiti*. Slijede oronimi *Suhi breg*, vjerojatno nazvan prema vlažnosti obradive zemlje, i oronim *Zlatno brdo*, prema povijesnom imenu *Aureus Mons*, dobivene vjerojatno zbog položaja koji je tijekom cijeloga dan osunčan. Naposljetku dolaze agroonimi *Budžak* i *Budžaćić* (u značenju ‘skrovito mjesto’, a oba se nalaze u utorima uz samo Bansko brdo) te agroonim *Slatina* nazvan prema negdašnjemu močvarnom tlu gdje je izvivala voda.

6.12. Toponimi nastali prema mitskim motivima

Ovdje uglavnom ubrajamo imena za vrhove Banskoga brda u koje su, vjerujemo, utkani staroslavenski mitski motivi kojima su atribuirani ili imenovani slavenski bogovi ili sveta mjesta: *Trojnaš*, *Babina stolica*, *Gradac* i *Gradašac*. Ime *Babina stolica* može se odnositi na kult božice majke ili majke Zemlje koja je bila nazivana *Babom*, dok se imena *Gradac* i *Gradašac* mogu odnositi na mitski Bijeli grad, Perunove dvore, ali i na ljudsko djelovanje te su svrstani u obje značajne skupine.

6.13. Toponimi nejasne motivacije

Sinor, *Dvajna*, *Šaragiš*, *Hunjar*, *Potlek*, *Čuba*, *Krvašnina* i *Hatvan*.

7. Zaključak

Toponimija južne Baranje slabo je istraživana, a posebice povijesna toponimija koja nam je ključna u razumijevanju današnjih toponima. Razlog tomu vjerojatno leži u činjenici da je južna Baranja administrativno i upravno pod mađarskom ingerencijom sve do Trianonskoga sporazuma te se u mađarskim arhivima nala-

---

⁸⁶ Šimunović 2009: 290.

zi i većina povijesnih izvora koji su nam ključni za njezino istraživanje. Prepreka za njihovo pretraživanje zasigurno stoji u jezičnoj barijeri, ali i udaljenosti arhiva. Ovim radom prikazana je toponimija manje geografske površine koja obuhvaća pet naselja (Popovac, Branjina, Kneževo, Podolje i Branjin Vrh) te se pokušao s pomoću povijesnih izvora pratiti razvoj njihovih povijesnih ojkonima do današnjih, ali i povezati srednjovjekovne ojkonime s današnjim mikrotoponimima. Daje se i pregled oronima Banskoga brda te se pokušava pojasniti i samo ime te uzvise zbog čestih različitih tumačenja koja se pojavljuju u literaturi. Nadalje se donosi popis hidronima i drugih toponima. Sve smo toponime pokušali i klasificirati prema jeziku postanja i značenjskome polju, gdje se opet zamjećuje da se najveći njihov broj odnosi na povijesna imena danas nepostojećih naselja.

Izvori i literatura

Arhivska vrela:

Magyarország Levéltár – kratica: MOL (Mađarski državni arhiv):

1. A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa
(Baza podataka arhivske građe za srednjovjekovnu Mađarsku):

Internetska stranica za pristup arhivskoj građi:

<http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100517htm?v=pdf&a=start>

Serijski broj dokumenta: 64764

Serijski broj dokumenta: 1448

Serijski broj dokumenta: 1726

2. Urbaria et Conscriptioes:

Internetska stranica za pristup arhivskoj građi:

<http://mol.arcanum.hu/urbarium/opt/a100112.htm?v=pdf&a=start>

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA 97: 21 (1564. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA 50: 25 (1565. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA UC 76: 17 (1602. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA UC 56: 41 (1687. godina)

Objavljena vrela:

- Komorski popis naselja Belja iz 1766. U: Sršan, Stjepan, 2002. *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.
- Payr, Josip, Opis beljskog vlastelinstva 1824. U: Sršan, Stjepan, 2002. *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.
- Kanonske vizitacije, knjiga I. – Baranja 1729.–1810*. Prepisao, preveo i priredio: dr. sc. Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, 2003.

Kanonske vizitacije, knjiga II. – Baranja 1829.–1845., prepisao, preveo i priredio:
dr. sc. Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, 2004.

Sršan, Stjepan, 1999. *Baranja 1785. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.

Literatura:

- ANDRIĆ, STANKO. 2005. Benediktinski samostan svetog Mihovila u Belom Manastiru. *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Beli Manastir*, 2, Beli Manastir, 47–89.
- BOŽIĆ BOGOVIĆ, DUBRAVKA. 2009. *Katolička crkva u južnoj Baranji u 18. stoljeću: Iz zapisa kanonskih vizitacija*. Beli Manastir: Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru.
- BÖSENDORFER, JOSIP. 1940. *Nešto malo o našoj Baranji*. Osijek: Prva hrvatska dionička tiskara.
- BRÜSTZLE, JOSIP. 1999. *Povijesti katoličkih župa u istočnom dijelu Hrvatske do 1880. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.
- CSÁNKI, DEZSŐ. 2002. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, 5. sv. digitalizirana knjiga. Budapest: *Arcanum DVD könyvtár IV – Honismeret, családtörténet, heraldika*.
- ENGEL, PÁL. 2002. *Középkori magyar genealógia*, digitalizirana knjiga. Budapest: *Arcanum DVD könyvtár IV – Honismeret, családtörténet, heraldika*.
- FIEDER, MÁRIA. 2007. *Baranya vármegye korai ómagyar kori helyneveinek nyelvi elemzése*. Debrecen: Bölcsészettudományi Kar, Debreceni Egyetem.
- FRANC, JOSIP. 2006. Sakralna baština njemačkih sela u Baranji. *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, 13/1, Osijek, 184–190.
- GALIOT KOVAČIĆ, JADRANKA. 2008. Gospodarski i kulturni utjecaji njemačkih doseljenika na tradicijski život Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, od početka 18. stoljeća do 1941. godine. *Etnološka istraživanja*, 1/12–13, Zagreb, 213–261.
- GATTERMANN, CLAUS HEINRICH. 2004. *Die Baranya in den Jahren 1686 bis 1713: Kontinuität und Wandel in einem ungarischen Komitat nach dem Abzug der Türken*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Gradovi i općine Republike Hrvatske*. 2007. Slavko Šisler (ur.). Zagreb: Mato Lovrak.
- JAGER, MARIO; PREDOJEVIĆ, ŽELJKO; BOŽIĆ BOGOVIĆ, DUBRAVKA; NJARI, DENIS; JOSIPOVIĆ BATOREK, SLAĐANA. 2012. Baranja u historiografiji. *Godišnjak ogranka Matice hrvatske u Belom Manastiru*, 8, Beli Manastir, 70–133.
- JALŽIĆ, BRANKO. 2003. Veliki i Mali rudnik bazalta u Baranji. *Meridijani*, 75, Zagreb, 44–47.
- MEDERAL-SUČEVIĆ, KREŠIMIR. 2006. Usporedni pregled hrvatskih i mađarskih baranjskih ojkonima. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 173–179.

- MIHALDŽIĆ, STEVAN. 1992. *Baranja: od najstarijih vremena do danas*. Beograd: Biblioteka grada Beograda. (reizdanje knjige iz 1937. godine).
- PREDOJEVIĆ, ŽELJKO. 2012. Žrtvenici Liberu iz Popovca. *X. međunarodni hrvatski znanstveni skup*. Stjepan Blažetin (ur.). Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj. 378–392.
- PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE POPOVAC 2006. Krunoslav Lipić, dipl. ing. arh., Zavod za prostorno planiranje d. d., Osijek (CD).
- SEKULIĆ, ANTE. 1996. *Hrvatski baranjski mjestopisi: Povijest hrvatskih imena u Baranji*. Zagreb: Školska knjiga.
- SRŠAN, STJEPAN. 1993. *Baranja*. Osijek: Matica hrvatska.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TIMAR, GYÖRGY. 1986. Demografska povijest Baranje do 1910. godine. U: *Tri stoljeća Belja*. Dušan Čalić (ur.). Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad Osijek, 40–64.
- VARGA, DARKO. 2009. Crtrice iz povijesti naseljavanja Nijemaca u Baranju. *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, 16/1, Osijek, 285–327.
- VOLK, MATHIAS. 1991. Kischfalud / Branjina, Kreis Batina. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Bild. 1: *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Ziet von 1944.-1948*. München/Sindelfingen: Donauschwäbischen Kulturstiftung.
- VOLK, MATHIAS. 1995. *Familienbuch der katholischen Pfarrgemeinde Kisfalud = Branjina, in der Baranya/Branau, 1874. – 1944*. Sindelfingen: AKdFF.
- ZEILER, JOHANN. 1998. *Familienbuch Popovac (Ban): Schwäbische Türkei 1750-1945 mit den Filialgemeinden Branjina = Kisfalud, Knezevo = Lak, Podolje = Bodollyaund Sarok*. Winnenden: Herausgegeben vom Heimatausschuss der Ortsgemeinschaft Popovac (Ban).

Kazivačice:

- Dvornić, Milica*, djevojačko prezime Bošnjak, rođena 1921. godine u Popovcu.
- Đurkas, Mira*, djevojačko prezime Županić, rođena 1961. godine u Branjini, stanuje u Branjini.
- Hrešč, Ljiljana*, djevojačko prezime Pojić, rođena 1962. godine u Kopačevu, Branjinka od 1970. godine.
- Kos, Barica*, djevojačko prezime Beti, rođena 1937. u Goričanu, Međimurje, stanuje u Branjini od 1946. godine.
- Pešić, Radojka*, djevojačko prezime Hadnadž, rođena 1931. godine u Branjini, preminula 2012. godine.
- Pozvek, Eva Maria*, djevojačko prezime Oswald, rođena 1933. godine u Magyar-

bólyu, Republika Mađarska, doselila se u Kneževo 1943. godine.

Predojević, Ana, djevojačko prezime Leskovar, rođena 1957. godine u Branjini, stanuje u Branjini.

Ubavić, Velinka, djevojačko prezime Borovac, rođena 1938. godine u Grabovcu, Branjinka udajom od 1956. godine.

Županić, Viktorija, djevojačko prezime Čovran, rođena 1940. u Železnici, stanuje u Branjini od 1946. godine.

On toponyms in southern Baranya beneath the northern face of Bansko brdo

Abstract

This paper deals with the toponymy of the part of Baranya County in Eastern Croatia beneath the northern face of the hill Bansko brdo. This geographical area holds three municipalities and five villages. This paper deals mostly with the municipality of Popovac, with its villages Branjina, Popovac and Kneževo, the village of Podolje in the municipality of Draž, and the village of Branjin Vrh in the municipality of Beli Manastir. The paper analyzes the historical names of these five villages based on historical sources and the historical names of displaced medieval settlements, and how their names remained as parts of microtoponyms in this area. Also, the paper analyzes the etymology of microtoponyms and classifies them based on the language and an attempt to explain their meanings.

Ključne riječi: toponimi, ojkonimi, mikrotoponimi, oronimi, južna Baranja, Bansko brdo

Key words: toponymy, settlement names, microtoponymy, oronymy, Bansko brdo, Baranya County